

Ярослав Богданович Олійник (1952-2020): вчений, освітянин, організатор науки

Валерій РУДЕНКО¹ <https://orcid.org/0000-0002-7542-4399>

УДК 911.3:330.15(914.77)

Василь ДЖАМАН² <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>

Мирослав ЗАЯЧУК² <https://orcid.org/0000-0003-3236-7184>

Жанна БУЧКО³ <https://orcid.org/0000-0003-0066-9284>

Тетяна ЄМЧУК¹ <https://orcid.org/0000-0002-3533-9587>

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, географічний факультет, кафедра економічної географії та екологічного менеджменту

²Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, географічний факультет, кафедра географії України та регіоналістики

³Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, географічний факультет, кафедра

Листування – *v.rudenko@chnu.edu.ua, v.dzhaman@chnu.edu.ua, m.zayachuk@chnu.edu.ua,
zh.buchko@chnu.edu.ua, t.iemchuk@chnu.edu.ua.

Ключові слова: Я.Б. Олійник, історія географії в Україні, внесок вченого у розвиток географічної освіти і науки.

Анотація: Висвітлюється творча географо-педагогічна та наукова діяльність академіка Національної академії педагогічних наук України, доктора економічних наук, професора, декана географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Заслуженого діяча науки і техніки України, Президента Українського географічного товариства Ярослава Богдановича Олійника (1952-2020) у спогадах його чернівецьких колег.

Відзначаються великі організаційні зусилля Я.Б. Олійника у підготовці географів-науковців – докторів та кандидатів наук. Акцентується увага на системній праці Ярослава Богдановича щодо формування молодшої географічної еліти України – пошуку обдарованих школярів через проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з географії (IV етап). Розкривається активна діяльність Я.Б. Олійника по утвердженню географії як шкільного предмету та спеціальності з підготовки здобувачів вищої освіти. Аналізується внесок ученого в історію географії України.

Ярослав Богданович Олійник (1952-2020) – Президент Українського географічного товариства, академік Національної академії педагогічних наук України, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор, Президент Українського географічного товариства здійснив неоціненний внесок у розвиток географічної освіти і науки в Україні. Його невтомна праця знайшла свій відбиток і у розвої географії і на Буковині. Чернівецькі географи оцінюють роль Я.Б. Олійника у збагаченні географічної спадщини Буковини.

Руденко В.П.: Наша перша зустріч з Ярославом Богдановичем Олійником відбулась в уже далекому 1981 році у Секторі географії Морського гідрофізичному інституті АН УРСР (м. Київ), де він тоді працював. Пригадується його допомога, які він мені надав під час

2025, 853; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2025.853.163-167>

<https://geochnu.top/>

© Open Access. © 2025 В.РУДЕНКО, В.ДЖАМАН, М.ЗАЯЧУК, Ж.БУЧКО, Т.ЄМЧУК
опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

підготовки до захисту моєї кандидатської дисертації. Це був початок нашої співпраці. А вже у 1997 р. Ярослав Богданович отримав від мене позитивний відгук на автореферат його докторської дисертації, про що він неодноразово з приємністю згадував.

З 2000 р. до вересня 2020 р. ми, як декани географічних факультетів Київського та Чернівецького національних університетів, були у постійній творчій взаємодії та спілкуванні. Серед найголовнішого:

- плекання та сприяння у зростанні кадрового потенціалу геофаку ЧНУ ім. Ю. Федьковича (захист докторських дисертацій у КНУ ім. Т. Шевченка В.О. Джаманом (2004 р.), Ю.С. Ющенком (2005 р.), В.П. Крулем (2006 р.), К.Й. Кілінською (2008 р.), П.О. Сухим (2009 р.), Т.В. Соловей (2013 р.), М.Д. Заячуком (2016 р.), Ж.І. Бучко (2019 р.) та кандидатських дисертацій С.В. Руденком (науковим керівником якого був Я.Б. Олійник), Я.В. Джаманом, А.А. Мельником та ін.);

- допомога у відкритті нових спеціальностей: «Економічна та соціальна географія», «Гідрометеорологія», «Гідрологія» «Туризм» та ін.;

- опонування дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук у спеціалізованій вченій раді К 76.051.04 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (О.І. Чернюх, М.Ю. Паламарюк, Г.І. Єремія, О.С. Смик та ін.);

- рецензування підручників, навчальних посібників; проведення з'їздів УГТ, наукових конференцій, навчальних практик;

- головування та участь у студентських та учнівських олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт.

Звичайно ж, від колективу географічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича була взаємність, ініціативи Ярослава Богдановича всіляко підтримувались і розвивались як на загальноукраїнському рівні, так і в його рідному КНУ ім. Т.Шевченка.

Джаман В. О.: Наша співпраця з шановним Ярославом Богдановичем, як деканів географічних факультетів (Київського і Чернівецького), розпочалася з 1999 року, коли він був обраний на посаду декана. Пригадую його завзятість, бажання володіти інформацією, що діється у всіх центрах географічної науки і вищої освіти – тому в Ярослава Богдановича зразу зародилася ідея створити «групу деканів географічних факультетів України», яку він, як декан столичного вузу, очолив і координував роботою.

Детальніше, як з науковцем, співпраця розпочалася з 2000 року, коли я поступив в докторантуру на кафедру економічної та соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, якою завідував професор Ярослав Олійник. Засідання кафедри завжди проходили по діловому, приймалися конкретні рішення і чітко контролювалися зміст і час їх виконання. Для мене, як докторанта, був затверджений графік поетапного виконання дисертаційної роботи. Кожний розділ дисертації розглядався на науковому семінарі кафедри, попередньо з ним ознайомлювалися члени кафедри і особливо прискіпливо читав роботу особисто Ярослав Богданович. Його улюбленою фразою була: «потім (після захисту) скажеш дякую за це». За що я дійсно щиро вдячний Ярославові Богдановичу. Свою докторську дисертацію я захистив у спеціалізованій вченій раді Київського національного університету ім. Т. Шевченка, головою якої був Ярослав Олійник.

Ярослав Богданович був не тільки талановитим науковцем і здібним організатором: приймав активну участь у роботі Українського географічного товариства (був його Президентом), наукових конференціях, конкурсах студентських олімпіад і наукових робіт, учнівських олімпіадах і турнірах юних географів тощо, але був і душею колективу. Він приймав активну участь в організаціях і проведенні тематичних вечорів на геофаці, який він очолював, любив співати українські народні пісні.

В.Руденко, В.Джаман, М.Заячук, Ж. Бучко, Т. Ємчук

Ярослав Богданович Олійник (1952-2020): вчений, освітянин, організатор науки

У час дозвілля (на конференціях, олімпіадах, конкурсах, турнірах) теж любив співати. Його улюбленими піснями були: пісня про маму – «рідна мати моя, ти ночей не доспала», пісня про Київ – «як тебе не любити, Києве мій», пісня про Україну – «ой у лузі червона калина» та багато-багато інших.

Світлу пам'ять про Ярослава Богдановича зберігаємо.

Заячук М.Д.: *Перша зустріч.* Це було в м. Луцьк у 2000 році під час VIII з'їзду Українського географічного товариства. Для мене, як тодішнього аспіранта, напередодні захисту кандидатської дисертації, це був перший великий географічний форум. Я. Б. Олійник на той час вже був деканом географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Це була дійсно перша зустріч, не знайомство. Ярослав Богданович був одним із лідерів географічної науки, доктором економічних наук, професором. Саме на з'їзді його обрали головою Комісії УГТ з питань регіонального розвитку.

Шкільна географія. Знайомство та тісна співпраця розпочались на Всеукраїнських учнівських олімпіадах з географії (IV етап) з 2007 року. До цього часу я вже мав певний досвід роботи в журі (з 2004 року під керівництвом проф. О.Г. Топчієва). З 2007 року Я. Б. Олійник стає головою журі. Робота в журі під його керівництвом була високопродуктивною, дисциплінованою, вимогливою та орієнтованою на справедливість і добросовісність. Для мене найбільш пам'ятними є олімпіади у Запоріжжі (2009 р.), Житомирі (2010), Харкові (2012), Білій Церкві (2015). Окрім перевірки робіт, це було перш за все спілкування в колі однодумців, вчителів та науковців.

Мені дуже імпонувало, що у своїй насиченій адміністративній і науково-педагогічній діяльності Ярослав Богданович знаходив час для учнів та вчителів. Одним з таких проявів є написання вкрай необхідних на той час посібників, які дозволяли учням систематизувати географічні знання, стали опорою у підготовці учнів до ЗНО та практично «містком» між географією середньої та вищої шкіл. Серед них – Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії (у співавторстві з П. Масляк та А. Степаненко 1996 р), Географія для старшокласників та абітурієнтів (у співавторстві з П. Шищенко, А. Степаненко, П. Масляк 1998, 2000, 2004, 2006 рр.).

Ярослав Богданович був одним з ініціаторів Першого (і поки єдиного) Всеукраїнського з'їзду вчителів географії. У жовтні 2019 о. на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка з'їзд об'єднав майже 300 делегатів з усіх областей України. Вчителями географії, науково-педагогічними працівниками ЗВО, науковцями Інституту географії НАН України обговорені проблеми шкільної географії, освіти та розроблені пропозиції щодо подальшого розвитку.

Боротьба за географію. У 2013 році Я. Б. Олійник очолює Українське географічне товариство. В цей період розпочинається одна з найбільш масштабних атак на географію, як предмет у школі та як спеціальність з підготовки здобувачів вищої освіти. Ярослав Богданович, як Президент УГТ докладає максимуму зусиль для їх захисту, що спрямовані на збереження годин географії у загальноосвітній школі та відновлення спеціальності «географія» (20 квітня 2015 р. Постановою КМУ №266 «спеціальність географія не включена до переліку спеціальностей за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»). Впродовж майже 2 років під керівництвом Я. Б. Олійника вся географічна спільнота вимагає відродження спеціальності «Географія». Це численні звернення в Міністерство освіти і науки України, а найголовніше особисті зустрічі, на мою думку, саме вони переконали в необхідності внесення змін до Постанови КМУ. Відомо, що зустрічі президента Я. Б. Олійника з народними депутатами України, працівниками Адміністрації Президента України та Кабінету Міністрів України. Результативними були і публічні зустрічі в Міністром освіти і науки

В.Руденко, В.Джаман, М.Заячук, Ж. Бучко, Т. Ємчук

Ярослав Богданович Олійник (1952-2020): вчений, освітянин, організатор науки

України Л. Гриневич та заступником міністра освіти Ю. Рашкевичем. В результаті - Постановою КМУ №53 від 1 лютого 2017 р. перелік спеціальностей доповнено 106 «Географія».

Проблем з відродженням спеціальності 106 «Географія» було ще чимало – це певні технічні блокування на рівні електронних систем Вступу, гармонізація з міжнародного стандартною класифікацією, підготовкою Стандартів вищої освіти, тощо.

Наука. Всебічну допомогу від Я. Б. Олійника я відчув під час написання та захисту докторської дисертації, захист якої відбувався у спеціалізованій вченій раді Київського національного університету імені Тараса Шевченка під головуванням Ярослава Богдановича у 2016 році. Перш за все, аграрна тематика наукових досліджень була провідною в науковій діяльності проф. Я. Б. Олійника та я мав можливість консультуватись з питань власних дисертаційних досліджень. Надані мені наукові консультації щодо суспільно-географічних досліджень, реформування аграрної сфери України були надзвичайно корисними.

Людяність, простота у спілкуванні з одного боку та впливовість і фаховість Ярослава Богдановича з іншого, зробили мій шлях до здобуття наукового ступеня доктора наук максимально безпечним і комфортним. Таке добре покровительство Заслуженого діяча науки і техніки України, академіка НАПН України, доктора економічних наук, професора Ярослава Богдановича Олійника я відчуваю й нині, але наprivеликий жаль тільки через спогади та надані раніше настанови.

Бучко Ж.І.: Професор Ярослав Богданович Олійник належав до тих яскравих особистостей, які запам'ятовуються з першої зустрічі та закарбовуються назавжди. Перший спогад про нього – з далекого 2000-го року, коли мала нагоду потрапити на VIII-ий з'їзд Українського географічного товариства, що відбувався в Луцьку. Ярослав Богданович, на той час вже декан, очолював численну делегацію географів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вже на наступному з'їзді УГТ в Чернівцях (2004 р.) було більше можливостей поспілкуватися та отримати фахові поради.

При кожній зустрічі Ярослав Богданович цікавився науковими здобутками, він завжди був уважним до молодших колег, прихильно ставився до них та завжди мотивував до наукових пошуків. Особливо ця підтримка була цінною в ті роки, коли завершувала роботу над підготовкою докторської дисертації. На запрошення мого наукового консультанта професора Валерія Петровича Руденка Ярослав Богданович приїхав до Чернівців та особисто був присутній на науковому семінарі, де обговорювалися результати мого дослідження, взяв участь в обговоренні та дав слушні поради й рекомендації, що дозволило мені впродовж наступного року остаточно завершити дослідження та пройти усі процедури включно із захистом дисертації у спеціалізованій вченій раді КНУ ім. Т. Шевченка, яку впродовж багатьох років Ярослав Богданович очолював. Цей семінар в Чернівцях відбувся 5 жовтня 2018-го року. А вже за рік після мого захисту, у жовтні 2020 року, до Чернівців надійшла жахлива звістка про непоправну втрату.

Оцінюючи роль та внесок Ярослава Богдановича Олійника у підтримку географічної спільноти, варто згадати ще його великий дар об'єднувати й гуртувати довкола однопумців. Завжди викликало захоплення товариство деканів географічних факультетів закладів освіти України, яких єднали не лише професійні справи, а й справжня людська дружба.

Вплив професора Ярослава Богдановича Олійника на сучасну географію України – глибокий і багатогранний. Він не просто досліджував простір, а формував інтелектуальне середовище, в якому виросло нове покоління українських географів. Наукова спадщина Ярослава Богдановича - це не лише книги й статті, це не просто теорії, а практичні інструменти для розвитку регіонів України, живий пульс української географії, яка сьогодні розвивається на основі його ідей. Він був не лише вченим, а й справжнім просвітником, який вірив у силу географії як науки, що формує майбутнє країни, і активно це відстоював на різних рівнях.

В.Руденко, В.Джаман, М.Заячук, Ж. Бучко, Т. Ємчук

Ярослав Богданович Олійник (1952-2020): вчений, освітянин, організатор науки

Ємчук Т.В.: Я мала можливість бути причетною до географічної діяльності проф. Я.Б. Олійника під час його енергійної співпраці з його колегами на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Як Президент Українського географічного товариства, він часто виступав перед чернівецькими географами з лекціями, головував на всеукраїнських турнірах юних географів, студентських конкурсах наукових робіт, всеукраїнських наукових конференціях та багатьох інших заходах.

Особливу цінність для мене як молодого науковця мали фундаментальні праці Я.Б. Олійника з історико-географічної проблематики, зокрема з історії суспільно-географічної думки, історії суспільно-географічних інституцій, історії персоналій. Напрацювання Я.Б. Олійника з історії наукових парадигм, історії суспільно-географічних шкіл, тісно пов'язувалися і з вченими-географами, що творили у Чернівецькому університеті. Йшлося про професорів О. Зупана, М. Кордубу, А. Синявського та ін. Пам'ятається чи не єдиний в Україні захист кандидатської дисертації О.І. Чернюхом за спеціальністю 11.00.13 – історія географії у ЧНУ ім. Юрія Федьковича, офіційним опонентом по якій був незабутній Я.Б. Олійник. У відгуку Ярослава Богдановича відзначався внесок проф. А.С. Синявського у розробку теоретичних та методичних основ конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів в Україні, його доробок у галузі впровадження географічних ідей у практику природокористування. Світла пам'ять про Я.Б. Олійника назавжди залишиться у наших серцях...

V.Rudenko, V. Dzhaman, M.Zayachuk, Z.Buchko, T. Yemchuk

**Yaroslav Bogdanovich Oliynyk (1952 – 2020):
scientist, educator, organizer of science**

Keywords: Ya. B. Oliynyk, history of geography in Ukraine, scholar's contribution to the development of geographical education and science.

Abstract: The article highlights the creative, geographical-pedagogical, and scientific activities of Yaroslav Bohdanovych Oliynyk (1952–2020), Academician of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Geography at Taras Shevchenko National University of Kyiv, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, and President of the Ukrainian Geographical Society, as remembered by his colleagues from Chernivtsi. The text emphasizes Ya. B. Oliynyk's significant organizational efforts in training geographical scientists - doctors and candidates of sciences. Attention is drawn to his systematic work in forming Ukraine's young geographical elite, including the identification of gifted school students through the organization of the All-Ukrainian Student Geography Olympiads (Stage IV). The article reveals Ya. Oliynyk's active role in strengthening geography as both a school subject and an academic specialty in higher education institutions. It also analyzes the scholar's contribution to the history of geography in Ukraine.